

Návrh zákona o třetím – protikomunistickém – odboji

Horní komora českého parlamentu před několika týdny poprvé projednávala návrh zákona o účastnících protikomunistického odboje a účastnících odporu proti komunismu. O záměru skupiny senátorů kodifikovat třetí (protikomunistický) odboj se v Jednacím sále Senátu PČR ovšem diskutovalo již 13. listopadu 2007, kdy se zde uskutečnil seminář věnovaný tomuto tématu, které se bezprostředně dotýká postavení a činnosti Ústavu pro studium totalitních režimů. V této rubrice přinášíme vystoupení dvou historiků – PhDr. Eduarda Stehlíka a Mgr. Tomáše Bursíka, doplněná o ukázky z projevů dalších osobností, které na zmíněném semináři vystoupily.

CHARAKTERISTIKA A HLAVNÍ SMĚRY III. ODBOJE EDUARD STEHLÍK

Vážený pane místopředsedo, vážené senátorky, senátoři, vážené dámy a pánové, milí přítomní, dostalo se mi té cti, abych zde vystoupil s referátem, jenž by měl alespoň v hrubých rysech postihnout hlavní směry III. odboje.

Dovolte mi prosím, abych své vystoupení zahájil pravděpodobně kacířskou otázkou, s níž se však mezi studenty a mladými zájemci o historii, ale i lidmi mé generace občas setkávám. Existoval vůbec třetí odboj? Víím, že by stačilo říci: ano, existoval, a uvést řadu konkrétních případů těch či oněch hrdinů i akcí, které se uskutečnily, ale nedá mi to, abych namísto toho neprovedl malé srovnání.

Jistě mi dáte za pravdu, že se pravděpodobně nenajde nikdo, kdo

Program senátního semináře „Třetí – protikomunistický – odboj“

Úvodní slovo: místopředseda Senátu PČR MUDr. Jiří Liška
a předseda Výboru pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice Senátu PČR doc. MUDr. Karel Barták, CSc.

Pplk. PhDr. Eduard Stehlík: Charakteristika a hlavní směry III. odboje

PhDr. Petr Kolář, Ph.D.: Odboj jako projev práva na odpor

Čestmír Čejka: Stanovisko Konfederace politických vězňů ČR

JUDr. Ing. Ivan Šimko: Přijetí zákona o protikomunistickém odboji na Slovensku

Mgr. Jiří Kaucký: Principy návrhu zákona o III. odboji a jeho ústavní limity

Mgr. Tomáš Bursík: III. odboj ve světle archivních pramenů a paměti

by zpochybňoval existenci II. protinacistického odboje. Z čeho tento odboj sestával? Můžeme říci, že se – a tím chci říct velice zjednodušeně – organizačně dělil na odboj zahraniční a odboj domácí, jež však spojoval jasný cíl: porážka nacistu a znovuoobnovení československé státnosti.

Z politiků a vojáků, kteří odešli za hranice, se postupně vytvořila jak exilová reprezentace státu, která se nakonec přetvořila ve vládu republiky, tak armáda, jež bojovala po boku spojenců a shromažďovala o protivníkovi cenné zpravodajské informace. Nesmíme rovněž zapomenout na fakt, že ne-

zanedbatelnou součástí činnosti odbojových představitelů v zahraničí byla i činnost propagační a informativní, kam můžeme zařadit i rozhlasové vysílání do zotročené vlasti.

Podíváme-li se ve stejném období na odboj domácí, zjistíme, že v tehdejší tzv. protektorátu vznikly desítky menších i větších odbojových skupin, které shromažďovaly zbraně, municie a trhaviny pro případ celonárodního povstání, jež mělo vypuknout v případě světového válečného konfliktu. Příslušníci těchto skupin kromě toho prováděli zpravodajskou činnost, jejíž výsledky, tedy důležité informace, dopravovali pomocí radiostanic a kurýrů za hranice. Ilegální organizace se soustřeďovaly i na výrobu a šíření letáků a ilegálních tiskovin a v neposlední řadě i na shromažďování finančních prostředků, jež sloužily k podpoře rodin zatčených a popravených. Speciální odbojovou činností byly sabotáže, přepravy a atentáty, jež začaly nabývat

na síle zejména ve druhé polovině války.

A podíváme-li se nyní na odboj vedený proti zločinnému komunistickému režimu a srovnáme jeho směry a projevy s odbojem z let druhé světové války, někteří možná s překvapením zjistí, že se prakticky v ničem podstatném neliší. Po pravdě řečeno, není ani příliš divu, protože ho valnou většinou vedli stejní lidé, pokud nebyli dříve zavražděni nacisty, a představitelé stejných organizací – zejména sokolové, vojáci, skauti.

Jak tedy vlastně vypadal třetí odboj? I on se organizačně dělil na odboj zahraniční a odboj domácí, které spojoval stejný cíl: svržení nenáviděného komunistického režimu a znovunastolení masarykovské demokracie. I osudy politiků a vojáků, kteří odešli za hranice po únoru 1948, se od těch válečných liší jen velice málo. Začaly vznikat orgány exilové politické reprezentace, Rada svobodného Československa. Nechybělo zahraniční rozhlasové vysílání a ne-

zaháleli ani vojáci. Podobně jako za druhé světové války se bezodkladně zapojili do zpravodajství, jež nám o několik málo let dříve získalo u spojenců velké renomé. Jistě ne náhodou všichni vedoucí představitelé zpravodajských skupin, kteří působili v zahraničí, prošli Francií a Velkou Británií v letech 1940–1945. A tak se bylo možné opětovně setkat s lidmi, jako byli armádní generál Sergej Ingr, divizní generál Čeněk Kudláček, brigádní generál František Moravec a další.

Možná, že v tuto chvíli někdo z vás namítne, že zde na rozdíl od válečných let chybí zahraniční armáda. To je však zásadní omyl. Pokud bychom již pominuli skutečnost, že se po roce 1948 do britského královského letectva vrátilo několik desítek československých letců, z nichž někteří dokonce operačně létali v korejské válce či na Středním východě, i to, že ve francouzské cizinecké legii působil několik set Čechoslováků, kteří v jejich řadách bojovali proti nastupujícímu komunistickému režimu jak v Africe, tak i v Asii, konkrétně kupř. major Karel Hora, nelze nezapomenout na skutečnost, že na území Spolkové republiky Německo působila v rámci tzv. Labour Service americké armády ryze československá jednotka 4091, Labour Service Comapany Czechoslovakian, která na svých amerických uniformách používala československé označení a symboliku a v neposlední řadě i československou vlajku. Velitelem této skutečně československé vojenské jednotky 3. zahraničního odboje se stal v roce 1951 z pověření generála Ingra major pěchoty Karel Černý, který v letech druhé světové války prošel Francií a Velkou Británií, aby nakonec působil na československé vojenské misi v Moskvě jako osobní pobočník generála Heliodora Píky. Ano, stejného generála Píky, který byl komunisty po-

Dámy a pánové, pokud zjednodušíme dosavadní vývoj a výsledky, náš pohled zpět se soustředil a soustředí na oběti, viníky a systém perzekuce a násilí. Stranou tak byl do jisté míry ponechán fakt, že někteří lidé se totalitě a bezpráví aktivně postavili, někdy i se zbraní v ruce, s cílem obnovit svobodu a demokracii a svrhnout nelegitimní moc anebo jí alespoň uškodit. Nebyli v pravém slova smyslu oběťmi, protože svůj úděl si zvolili dobrovolně a s plným vědomím vysokých trestů, včetně toho nejvyššího, které jim jako nepřítelům vládnoucího režimu hrozily.

Tito stateční mužové a ženy si podobně jako účastníci odboje za 2. světové války zaslouží naši úctu a naši vděčnost. Jejich boj byl proti takřka všemocnému nepříteli zdánlivě beznadějný a nesmyslný. Zapomíná se však, že nakonec byl vítězný, a to i jejich přispěním, neboť každý projev odboje a odporu totalitní systém podkopával. Jejich činy a postoje byly výzvou a měřítkem době plné ústupků, strachu a taktizování. Byly příkladem a závazkem pro další generace, pro další odvážné, kteří povstali.

Hlásí-li se náš stát k hodnotám svobody a demokracie, neměl by proto zapomínat na ty, kteří dané hodnoty bránili v dobách zlých, s nasazením vlastních životů nebo s rizikem dlouholetého uvěznění. Bude to ale také znamenat zřítí se mnohdy účelově podsouvaných názorů, že vlastně všichni jsme byli stejnými oběťmi, resp. viníky. Nebylo tomu tak. Utlačovatelé si zaslouží odsouzení a hrdinové úctu. Nebojme se vzdvihnout ideály vlastenečtví, statečnosti a sebeobětování. Nepodceňujme význam pozitivních vzorů pro společnost. Mnohokrát v minulosti se ukázalo, že se to nevyplácí. Také proto přicházíme s návrhem tohoto zákona, o kterém jsme přesvědčeni, že měl v naší zemi platit již nejméně deset let.

MVDr. Jiří Liška

praven 21. června 1949 v Plzni na Borech.

Měl jsem možnost hovořit s několika příslušníky tohoto útvaru, včetně majora Černého, jenž mu velel nepřetržitě až do roku 1980, kdy odešel do výslužby, a všichni bez rozdílu mi potvrdili, že sami sebe chápali jako zárodek budoucí československé zahraniční armády nebo jako jakousi obdobu české družiny z let války první světové. Jako takoví analogicky počítali s tím, že budou v případě vypuknutí světového válečného konfliktu přiděleni jako tlumočníci a poradci velitelstvím vyšších amerických jednotek, jež se zapojí do osvobozování republiky.

Nedá mi to, abych se zde neztavil ještě u jedné, často pokládané otázky. Občas se mi totiž stává, že někdo z posluchačů zapochybuje o úmyslech těch, kdo po únoru 1948 opouštěli vlast, a obviňuje je ze zbabělosti. Většinou neprávem, o čemž, jak doufám, alespoň částečně přesvědčí slova velitele jedné z nejvýkonnějších složek československého exilového zpravodajství plukovníka generálního štábu Karla Jindřicha Procházky, jenž mi při jednom z našich rozhovorů řekl: *Nezaměňujte prosím nikdy emigraci a exil, emigranty a exulanty. Emigrant odchází z vlasti, aby se usadil a žil jinde, zatímco exulant odchází jen proto, aby ze zahraničí působil proti režimu ve vlasti tak, aby tento padl a on se mohl opět vrátit domů. My, kteří jsme vlast opouštěli po únoru 1948, jsme byli takřka bez výjimky exulanti. Věděli jsme, že vlast opouštíme na dlouho, ale že na návrat budeme muset čekat dlouhá desetiletí, si tehdy nedokázal představit vůbec nikdo.*

Vratme se však zpět ke III. odboji, a to odboji na frontě domácí, která, jak čas ukázal, si podobně jako v letech druhé světové války svou krutostí nezdala se skutečným bojištěm. I zde můžeme při srovnávání s obdobím nacistické

U každého nově přijímaného zákona musíme pečlivě zkoumat, zdali jeho přínos je výrazně větší než případné problémy, které může vyvolat. Neboli jde o to, abychom se v rámci hledání pravdy nechtěně nedopustili nějakých dalších nespravedlností. Konkrétně, má-li mít zákon o účastnících třetího odboje a odporu proti komunismu vůbec smysl, musí být jasně, srozumitelně a vždy znovu obhajitelně vymezeno, kdo na statut účastníka má nárok a kdo ne. Na jedné straně nesmíme zapomenout na někoho, kdo se statečně a s vědomím všech rizik proti totalitnímu režimu postavil, na druhé straně musí mít statut svou váhu, být opravdu oceněním, tedy nebýt tak široce nastaven, že nakonec za hrdinu označíme kdekoho bez ohledu na jeho skutečné pohyby a jednání.

doc. MUDr. Karel Barták, CSc.

okupace narazit na celou řadu paralel. Podobně jako za protektorátu vznikly i po únoru 1948 desítky nejrůznějších větších či menších odbojových skupin, které se zabývaly shromažďováním zbraní a munice pro případ protikomunistického povstání i sběrem zpravodajských informací, jež následně dopravovaly za hranice. Vznikající ilegální organizace se i ve změněné situaci soustřeďovaly na výrobu letáků, ilegálních tiskovin a jejich šíření a stranou nezůstávalo ani shromažďování finančních prostředků pro rodiny vězňů a popravených.

Existovaly však i skupiny, jež připravovaly rozsáhlé ozbrojené akce, jež měly za cíl přímo svržení krvavého totalitního režimu. Zde mám na mysli zejména skupiny majora Miloslava Jebavého a doktora Jaroslava Borkovce a jejich neúspěšné pokusy o převrat za využití spolehlivých armádních jednotek z března, resp. května 1949.

S přibývajícími měsíci, které uplynuly od února 1948, se začal

komunistický režim v Československu stabilizovat a provádění takové činnosti, jako byly sabotáže, přepady a atentáty, začalo být ne-li nemožné, tak velice riskantní. Přesto se i v této době našli lidé, kteří byli ochotni provádnout odbojovou činnost právě tímto způsobem. Jejich hrdinný boj s obrovskou mašinérií bezpečnostních složek totalitní diktatury jak u nás, tak i v sousední NDR patří k nejslavnějším kapitolám III. odboje. Ano, mám tím na mysli, jak většina z vás jistě poznala, činnost vojensky organizované skupiny bratří Ctirada a Josefa Mašínových a jejich spolupracovníků. O tom, jaký význam jejich činnosti přikládali sami komunisté, svědčí ta skutečnost, že neváhali poslat hned tři uvězněné příslušníky skupiny na popraviště a neštítli se umučit ani maminou obou bratrů, vážně nemocnou vdovu po národním hrdinovi z doby okupace Zdenku Mašínovu.

Jestliže srovnáváme II. a III. odboj, tedy odboj, který nikdo ne-

Státní autorita legitimizuje sama sebe pouze s odkazem na obecné blaho. Pokud vládce zneužije své moci, ztrácí mravní nárok, na němž jeho státní autorita spočívá. V takovém případě pak nemůže žádný národ ponechat takovou situaci bez spravedlivé a účinné obrany přirozených práv. To by totiž odporovalo samotné lidské přirozenosti. Ze svobodného člověka by se stal otrok nelegitimní státní moci. Umělý pacifismus zdůrazňující zákaz jakékoliv formy násilného odporu tak svojí povahou odporuje přirozenosti lidské.

PhDr. Petr Kolář, Ph.D.

Zákon o protikomunistickém odboji přijala Národní rada Slovenské republiky 16. března 2006. Účinnost nabyl 1. června 2006. Nyní, na začátku listopadu 2007, teda asi jeden a půl roku od přijetí zákona, vydal Ústav paměti národa okolo 300 osvědčení přiznávajících postavení účastníka protikomunistického odboje. Političtí vězni, kteří mají podle zákona nárok na uznání za vojenské veterány, se doposud nedočkali ani jednoho osvědčení. Ministerstvo obrany se bránilo nejdříve politicky, potom právně a v současnosti aspoň tak, že dělá administrativní průtahy. Přestože je toho všeho ještě velmi málo a trvá to dlouho, přesto je možné říci: dobré dílo se podařilo. Zákon je velkým morálním oceněním mužům a ženám, kteří, jak se doslovně prohlašuje, „s nasazením vlastních životů, osobní svobody a připravení k nejvyšším obětím bojovali za vlast, bránili hodnoty svobody a demokracie“. V současné době připomíná ideály vlastenectví, cti a statečnosti, teda hodnoty, které jsou samotnou podstatou zápasu proti každé diktatuře. Hodnoty, které je i v naší době velmi užitečné si připomínat.

JUDr. Ing. Ivan Šimko

zpochybňuje, s tím, který stále komusi vadí, a proto jej bagatelizuje, narazíme na nečekané paralely, i když se podíváme na protivníka, jenž proti odboji v tom

kterém období stál. Vždyť jaký rozdíl byl mezi výsledovými metodami gestapa a StB či Heydrichova Sicherheitsdienstu a Reinova OBZ? Čím se od sebe od-

lišovaly volavčí sítě gestapa od ilegálních skupin vznikajících z popudu a pod bedlivým dohledem StB? A jaký byl rozdíl mezi konfidentem gestapa a agentem StB kromě toho, že ten druhý mluvil česky? Jaké zásadní rozdíly panovaly při soudním přelíčení před nacistickým Volksgerrichtem z let okupace a Státním soudem v počátku let padesátých? A co tresty smrti, justiční vraždy, mučení, věznice, káznice a koncentrační tábory? Na příliš mnoho rozdílů nenarazíme, až na jeden podstatný. V tomto případě totiž Čechy vraždili, mučili a zavírali Češi!

Hovoříme-li o těch, kdo se aktivně zapojili do boje proti rudé totalitě v Československu, nesmíme však zapomínat ani na ty, kdo jsou účastníky odporu proti komunismu a stali se jeho obětí jen proto, že existovali. Z jakéhosi zruďného důvodu se znelíbili a stali se obětí komunistické perzekuce. Byli vězněni, nasazeni na otrocké práce v uranových dolech či jen šikanováni vystěhováním do určeného místa pobytu, zabavením majetku či znemožněním studia dětí. I oni si bezesporu zaslouhují naši úctu a vzpomínku.

Vážené dámy, vážení pánové, milí přítomní, ve svém časově velmi omezeném vystoupení jsem se nemohl dopodrobna zabývat činností všech těch, kdo se v okamžiku, kdy ucítili, že je vlast potřebuje, zapojili ze všech svých sil do boje za svobodu a demokracii, za což mnozí z nich zaplatili dlouhými lety strávenými ve věznicích a koncentračních táborech komunistického režimu. Jiní pak přinesli na oltář vlasti to nejcennější, co člověk má – vlastní život. Právě kvůli těmto statečným mužům a ženám považují zpochybňování 3. odboje za zločin, za urážku jejich památky – památky lidí, kteří i v nejtěžších zkouškách obstáli a obstáli se ctí. Děkuji vám za pozornost.

Semináře se zúčastnil také Milan Paumer, člen protikomunistické odbojové skupiny bratří Mašínů. Foto: Petr Blažek

III. ODBOJ VE SVĚTLE ARCHIVNÍCH PRAMENŮ A PAMĚTI TOMÁŠ BURSÍK

Dámy a pánové, jsem velmi rád, že mám tu čest vystoupit na tomto veřejném slyšení k problematice, která je a bude i nadále velmi ožehavou věcí nejen v úzkém kruhu k ní zasvěcené veřejnosti, ale i v celé české společnosti.

Ondřej Štindl napsal 22. září 2007 v *Lidových novinách* následující: *Tahle země nemá moc hrdinů a k těm, které má, se chová všelijak – možná i proto, že má tendenci vnímat je ne jako inspiraci, ale spíše jako výčitku většině, která je vždycky nehrdinská. Občas se to může projevat jakýmsi „obranářským maximalismem“.* Na lidi, kteří by na status hrdiny možná mohli aspirovat, se vynesou takové nároky, jimž nemůže dostát prakticky nikdo.

Velmi vítám předložení tohoto návrhu zákona a velmi se těším na diskusi, kterou tento návrh zákona nepochybně vyvolá. Jistě Vás napadne otázka, zdali není osmnáct let po listopadových událostech roku 1989 trochu pozdě na podobnou iniciativu. Domnívám se, že není. Od roku 1989 dospívá nová generace občanů, kteří chtějí vědět, co se v zemi dělo, co dělali jejich otcové, dědové, matky a babičky. Ne vždy se jedná a bude jednat o příjemné poznávání či rozpoznávání minulosti. Na druhé straně je nutné říci, že informace ne vždy přinášejí jen smutek. Že žili a žijí lidé, kteří nechtěli být pouze pasivními oběťmi komunistické zvěle a rozhodli se jednat. To znamenalo vzít do ruky zbraň a na represii ze strany komunistického totalitního režimu odpovědět adekvátními prostředky. A česká společnost by se o těchto lidech měla dovědět co nejdříve, protože oni jsou dalšími nositeli pozitivních hodnot a idejí, na kterých svou existenci stavěla již Československá republika po roce

Děkuji za to, že konfederace může takové stanovisko vyslovit, ale je mojí povinností na tomto místě říci, že postoj k 3. odboji a jednotlivé zákonné specifikace nedělali jenom političtí vězni, kteří jsou organizováni Konfederací politických vězňů, ale dělali je i ti, kteří nejsou organizováni v tomto seskupení, ale také členové, kteří se nestali politickými vězni, protože Státní bezpečnost prostě na ně nedosáhla, členové politického a vojenského exilu. To jsou tedy dlouhé řady těch, kteří samozřejmě na tomto zákonu mají zájem, stejně tak jako političtí vězni organizovaní Konfederací politických vězňů. A zdůrazňuji to proto, že nejde o společensky nevýznamnou skupinu občanů, ale naopak o společenství mnoha desítek tisíc lidí, z nichž převážná většina se v roce 1968 přihlásila ke K-231, tedy ke spolku, který zastupoval politické vězně let 50. a 60., resp. 40., 50. a 60., tedy obvykle členů ilegálních skupin, členů skutečného odboje. K-231 byl také samozřejmě bezprostředně po roce 1968 zakázán, ale to neznamená, že přestal žít, naopak, působil až do poslední chvíle, a dokonce ještě dneska [působí] s označením v exilu a mnohé zahraniční skupiny jejím prostřednictvím udržují kontakt s Konfederací politických vězňů.

Tato skutečnost, označení těchto skupin občanů, je dostatečným důvodem k tomu, aby zakládala nezpochybnitelnost uznání třetího odboje se všemi důsledky z toho plynoucími. To znamená odmítnutí komunistické ideologie jako zločinné, proti níž je odboj oprávněným prostředkem ochrany svobody a demokracie.

Čestmír Čejka

1918. A Česká republika bude stát i nadále.

Přínos Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek je nejen v kvalitnějších a důslednějších naplňování stávajících zákonů, v posunu se zacházením s archivními fondy na vyšší úroveň, ale především v zintenzivnění bádání a studia o vzniku a fungování totalitních režimů v bývalém Československu.

Z toho vyplývají i úkoly plynoucí pro Ústav pro studium totalitních režimů ze zákona č. 181/2007 Sb. (§ 4):

- a) zkoumá a nestranně hodnotí dobu nesvobody a období komunistické totalitní moci, zkoumá antidemokratickou a zločinnou činnost orgánů státu, zejména jeho bezpečnostních složek, a zločinnou činnost Komunistické strany Československa, jakož i dalších organizací založených na její ideologii;
- b) analyzuje příčiny a způsob likvidace demokratického režimu v období komunistické totalitní moci, dokumentuje účast domácích a zahraničních osob na podpoře komunis-

tického režimu a odporu proti němu;

- c) získává a zpřístupňuje veřejnosti dokumenty vypovídající o době nesvobody a období komunistické moci, zejména o činnosti bezpečnostních složek a formách pronásledování i odporu;
- d) dokumentuje nacistické a komunistické zločiny;
- e) poskytuje veřejnosti výsledky své činnosti, zejména zveřejňuje informace o době nesvobody, o období komunistické totalitní moci, o činech a osudech jednotlivců;
- f) spolupracuje s vědeckými, kulturními, vzdělávacími a dalšími institucemi za účelem výměny informací a zkušeností v odborných otázkách;
- g) spolupracuje se zahraničními institucemi nebo osobami, které mají obdobné zaměření.

Z výše řečeného vyplývá, že Ústav pro studium totalitních režimů a Archiv bezpečnostních složek se nebojí odpovědnosti, která je na ně v souvislosti s navrhovaným zákonem o protikomunistickém odboji kladena. Bude spravo-

Proč vlastně takový zákon potřebujeme? Nebavíme se o zákoně, který by se nějakým způsobem vypořádával s Bílou horou. Bavíme se o vypořádání se s ideologií, která nebyla definitivně poražena, která v podstatné části světa nějakým způsobem je aplikována. Mohu-li tedy jako nějaké motto návrhu tak, jak byl napsán, něco vyjádřit, tak bych to asi vyjádřil tak, že zákon není určen nevinným obětím komunismu, zákon není o nespravedlivě odsouzených, zákon je o těch, kteří byli z pohledu tehdejšího režimu odsouzeni oprávněně, protože se proti němu nějakým způsobem aktivně postavili a chtěli ho svrhnout.

Mgr. Jiří Kaucký

vat značné množství archivních dokumentů, na jejichž základě je možné dokumentovat aktivní odboj i odpor československých občanů proti komunistické moci. A to i ve spolupráci s dalšími institucemi – v první řadě s Národním archivem, Vojenským historickým ústavem a Vojenským ústředním archivem. Jisté také je, že v některých případech bude nutné požádat o stanovisko konkrétní zahraniční instituce. Přesto se mi zdá nutné říci, že ony, dovoluji si to nazvat, důkazy o aktivní odbojové činnosti, resp. odporu musí vyjít ze strany samotného žadatele. Diskuse nad návrhem zákona o protikomunistickém odboji by měla vymezit i mantinely, ve kterých by se měl případně Ústav pro studium totalitních režimů pohybovat ve svých úkolech v souvislosti s tímto návrhem.

Dovolte mi nastínit několik úvah, jimiž jsem se při přípravě tohoto příspěvku probíral: Zcela nepochybně se v souvislosti s posuzováním toho, kdo je účastník protikomunistického odboje a kdo je účastník protikomunistického odporu, jedná o velmi citlivou věc. Do jaké míry je možné vztahovat měřítko a hodnoty dnešní doby na odlišná historická období? Hovořím nejen o čtyřicátých a padesátých letech, tj. období těsně po porážce jednoho totalitního režimu a nástupu jiného, ale i o šedesátých, sedmdesátých či osmdesátých letech, kdy situace opět byla jiná. Ústav pro studium totalitních režimů má ambici

být především historicko-vědeckou a vzdělávací institucí. Zároveň na svá bedra přijímá úkoly a povinnosti, které do této doby měly ve své kompetenci jiné úřady (nutno říci, že ne vždy je naplňovaly důsledně). Dávám do úvahy, zdali by to měl být Ústav pro studium totalitních režimů, resp. jeho ředitel, kdo bude oním „arbitrem“, který by vydával osvědčení o odboji a odporu proti komunistickému režimu. Nebylo by lépe, kdyby Ústav byl odborným garantem kvalifikovaných posudků, i např. s jasným stanoviskem, ovšem samotné osvědčení by vydal ne ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů, ale např. přímo Rada Ústavu pro studium totalitních režimů? Přitom jsem si vědom, že přenesení této povinnosti na někoho jiného (např. ministerstvo obrany, ministerstvo vnitra) a její převedení do praxe by spíše přineslo další komplikace. Proto se mně osobně nápad s Radou zdá být přijatelný.

Pokud by samotná agenda spojená s tímto zákonem měla přejít na vznikající Ústav pro studium totalitních režimů, pak je nutné, a nyní se obracím především na Vás, vážení zákonodárci, uvažovat o personálním posílení Ústavu a navýšení finančních prostředků pro Ústav.

Také nejsem s to odhadnout, kolika osob by se takto získaný statut válečného veterána z řad protikomunistických bojovníků mohl týkat. Určitě se nebude jednat o stovky a tisíce lidí, spíše o de-

sítky či jednotlivá sta. Přijetí návrhu zákona o protikomunistickém odboji tedy neznamená ani přílišný zásah do rozpočtu České republiky.

Před samotným Ústavem pro studium totalitních režimů a Archivem bezpečnostních složek stojí řada úkolů, které do dnešních dnů nenalezly svého řešitele. Vedle vypracování základních archivních pomůcek je to obsahové vymezení pojmu III. odboj. Vědecká i laická veřejnost postrádá encyklopedickou příručku, jež by v celé šíři mapovala odbojovou aktivitu proti komunistickému režimu a odpor proti němu na území Čech, Moravy a Slezska. Nejen na pracovníky Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek čeká základní pramenný výzkum, zmapování celé problematiky. Osobně se domnívám, že pojem III. odboj nelze ohraničit rokem 1948 a padesátými lety minulého století, ale je záhodno jej vymezit celým obdobím trvání komunistického režimu – tj. lety 1948–1989.

Při vymezování toho, co je odboj a co je odpor, nesmíme zapomínat i na další věc. Protikomunistický odboj je čin, je to krok od myšlenky k její realizaci. Statut válečného veterána získává člověk za určitý čin, za realizaci myšlenky – na tento statut nemají negativní dopad případné omyly, nebo dokonce chyby jednotlivce v průběhu jeho celého života.

Již samotné osvědčení o protikomunistickém odporu má jeho držitele naplňovat notnou dávkou hrdosti a sebevědomí. Je to velmi hodnotné ocenění člověka. Ale postavení válečného veterána, jak mi jistě zde přítomní váleční veteráni dají za pravdu, je věcí, se kterou není možné hazardovat. I proto by se s vydáváním takových osvědčení mělo spíše šetřit. Posouzení toho, kdo byl aktivní odbojář a kdo odpůrce komunistického režimu, souvisí také s mírou

Seminář měl velkou odezvu. Svědčí o tom také skutečnost, že naprostá většina míst v Jednacím sále Senátu byla zaplněna.

Foto: Petr Blažek

rizika spojeného s tímto rozhodnutím.

Dále: jak se např. vyrovnat s tím, že se člověk aktivně zapojil do úsilí svrhnout komunistický režim v zahraničí – tzn. odešel do exilu krátce po únorových událostech a Československo neměl šanci do listopadu roku 1989 navštívit. Má tento občan nárok na statut válečného veterána? I toto by mělo být v návrhu zákona řečeno.

Jedním z hlavních důvodů pro přijetí zákona o protikomunistickém odboji je, podle mého názoru, problematika zbytkových trestů. Jeden konkrétní příklad: V létě letošního roku zemřel plk. Luboš Hruška, bývalý politický vězeň a skvělý člověk. I on z tohoto svě-

ta odešel se zbytkovým trestem, s cejchem vinného, a tedy ne zcela očištěn. A těchto lidí je celá řada. Snad jediným z celé řady takto postižených osob – bývalých vojáků, kterého soud plně rehabilitoval, je mjr. Josef Bryks. Jsem rád, že toto tento návrh zákona o protikomunistickém odboji řeší. Rád bych ale obrátil pozornost k něčemu jinému: Někoho plně rehabilitovat v antickém světě znamenalo vrátit mu čest, občanská práva, návrat do *civitas*. Ale protikomunističtí bojovníci příliš nestáli o nějaké rehabilitace. Znamenalo by to přistoupit na to, že se nějakého zločinu dopustili. Ovšem oni vědomě porušili zákony totalitního státu a jeho zločinného komunis-

tického režimu. Z pohledu komunistické moci byli odsouzeni po právu, protože se proti ní rozhodli bojovat.

Rád bych Vás, Vážené zákonodárci, požádal o jednu věc. Pevně věřím, že zákon o protikomunistickém odboji bude Parlamentem České republiky přijat. Ale ať již výsledek (přijetí, resp. nepřijetí zákona o protikomunistickém odboji) bude jakýkoliv, prosím Vás, aby návrh zákona byl projednán v co nejkratší lhůtě. Lidí, kterých by se zákon o protikomunistickém odboji týkal a měli by nárok na získání statutu válečného veterána za svého života, ne pouze *in memoriam*, stále ubývá.

Děkuji Vám za pozornost.